

SAMLINGSPOLITIKK FOR UNIVERSITETSBIBLIOTEKET

Utkast til notat pr. 9. juni 2026

Koordineringsgruppe: Karin Rydving, Cecilia Ekström, Hilde Westbye, Tina Lingjærde

Ny samlingspolitikk

Den foreslåtte samlingspolitikken (2026) bygger på UiOs og Universitetsbibliotekets overordnede mål og strategier, og på grunnleggende elementer som relevans, tilvekst, bevaring, tilgjengelighet, forsvarlig forvaltning, samarbeid og aktiv samlingsforvaltning.

Ny samlingspolitikk for Universitetsbiblioteket (tekstforslag 2026)

- UB skal sørge for tilgang til og forvalte ulike typer samlinger som er relevante for UiOs faglige virksomhet.
- Forvaltning og utvikling av samlingene skal ta hensyn til økonomiske rammer, den geopolitiske situasjonen og bærekraft.
- Tilvekst til samlingene er først og fremst brukerstyrt. Kompletterende tiltak skjer gjennom innkjøp og donasjoner for å ivareta en helhetlig samlingsutvikling.
- Universitetsbiblioteket skal samarbeide med fagmiljøene om å bygge opp og utvikle samlingene.
- Universitetsbibliotekets samlinger må ses i sammenheng med samlinger ved UH-bibliotek, Nasjonalbiblioteket og andre relevante institusjoner.
- Samlingene skal i størst mulig grad være tilgjengelige for UiO og OUS.
- Universitetsbiblioteket skal sikre varig tilgang til samlingene.
- Universitetsbiblioteket skal drive aktiv samlingsforvaltning.

Bakgrunn

Behov for oppdatering av den nåværende samlingspolitikken

Universitetsbibliotekets nåværende samlingspolitikk er fra 2013. Det er flere forhold som gjør at dokumentet i dag framstår som noe foreldet. Det er særlig disse aspektene som gjør at det er behov for revisjon:

- Det er behov for å tenke bærekraft og ressursbruk, herunder tiltak for god arealforvaltning
- Åpen forskning og nye modeller for anskaffelse av ressurser endrer brukeratferd
- Muligheter og utfordringer i bruk av kunstig intelligens og ny teknologi
- Samarbeid mellom BOTT-bibliotekene legger opp til en større grad av samordning og felles forvaltning av samlingene

Behov for ytterligere plandokumenter

Fraværet av mer detaljerte nedskrevne retningslinjer, fører til usikkerhet om hvordan samlingsforvaltningen skal utføres i praksis. Dette er ressurskrevende og kan også skape uenighet.¹

Det er derfor behov for at det utarbeides helhetlige samlingsplaner i tråd med samlingspolitikken som klargjør prioriteringer og ser samlingene under ett.

Ulike dokumentasjonsnivåer

Universitetsbibliotekets samlingsarbeid dokumenteres på tre nivåer, fra overordnet strategi til konkrete arbeidsoppgaver. De tre dokumentasjonsnivåene sikrer en rød tråd fra bibliotekets overordnede mål til den faktiske utførelsen av arbeidet.

Nivå 1: En overordnet samlingspolitikk som fastsetter de store linjene, formålet med og visjonen for samlingene. Samlingspolitikken fungerer som en offisiell rettesnor forankret hos bibliotekdirektøren.

Nivå 2: Samlingsplaner som strategiske verktøy som omsetter politikken fra nivå 1 til praktiske rammer for utvikling og bevaring.

Nivå 3: Interne rutinebeskrivelser for å konkretisere arbeidsrutiner og arbeidsflyter i det praktiske samlingsarbeidet.

Omverdenen og samlingspolitikk

Koordineringsgruppen som ble bedt om å oppdatere Universitetsbibliotekets nåværende samlingspolitikk, har gjennom arbeidet satt seg inn i andre institusjoners samlingspolitikk og strategiplaner på dette området. Gruppen har observert at mange bibliotek har samlingspolitikken innarbeidet i institusjonens overordnede generelle strategi, eller i mer operative planer. Det betyr at andre institusjoners samlingspolitikk ikke er direkte overførbare, men er nyttige som kunnskapsgrunnlag i det videre arbeidet.

Eksempler fra utlandet:

Columbia university <https://library.columbia.edu/about/policies/collection-development.html>

MIT <https://libraries.mit.edu/distinctive-collections/about-us/collection-development-policy/>

Edinburgh: <https://www.docs.is.ed.ac.uk/docs/library/Collections/Library-Collections-Strategy.pdf>

Manchester: <https://www.library.manchester.ac.uk/about/policies/operating-procedures/>

¹ Se eksempelvis Samlingsforvaltning i endring (2025)

King's college: <https://www.kcl.ac.uk/assets/policyzone/informationpolicies/library-services-collection-development-policy.pdf>

Ordforklaringer:

Samling: En mengde av dokumenter som et arkiv, et bibliotek, et museum eller en privatperson besitter.

Samlingspolitikk: En overordnet og retningsgivende strategi for hvordan samlinger skal forvaltes og utvikles.

Samlingsplan: En samlingsplan er en operasjonalisering og konkretisering av samlingspolitikken, og tar utgangspunkt i de strategiske, overordnede føringene som samlingspolitikken gir. Formålet med en samlingsplan er å legge til rette for en ressursmessig forsvarlig og framtidsrettet samlingsutvikling.

En samlingsplan gir konkrete retningslinjer for hvordan et bibliotek bygger opp, forvalter og vedlikeholder samlingen sin for å møte samfunnets og brukergruppens behov. En samlingsplan klargjør blant annet budsjettprioriteringer, utvalgskriterier for anskaffelser og hvordan samlingene skal forvaltes (inkludert fravalg og magasinering) for å sikre at brukerne får tilgang til en relevant samling av høy kvalitet.

For unikt materiale eller materiale hvor det er behov for spesialisert behandling kan det være formålstjenlig å utarbeide egne samlingsplaner, retningslinjer eller forvaltningsplaner framfor å inkludere dem i generelle samlingsplaner. Eksempler kan være samlingsplaner for specialsamlinger (håndskrifter, kart, bilder, arkiver) og forskningsdata.

Samlingsutvikling: En prosess som beskriver utviklingen av bibliotekets samling, der analyse av behov, utvelgelse, tilvekst (bestilling og kjøp, gaver og donasjoner), tilgjengeliggjøring (f.eks. klassifikasjon/katalogisering/klargjøring/aktivering), formidling og kassering/deaktivering inngår.

Samlingsforvaltning: En aktivitet som starter når materialet er gjort tilgjengelig for brukeren og beskriver prosesser fram mot endelig magasinering eller kassering.

Se vedlegg 1 for forslag til hva en samlingsplan bør inneholde.

Utviklingstrekk, utfordringer og tilpasninger

Universitetsbibliotekenes samlingsforvaltning er i stadig endring, drevet av nye teknologiske muligheter og utfordringer samt den generelle samfunnsutviklingen. Disse endringene påvirker og former hvordan UB-ene bygger samlinger og tilrettelegger for å gi brukerne tilgang til kunnskapsressurser.

Fra volum til relevans

I UH-bibliotekenes anskaffelsespolitikk ser vi et tydelig skifte fra volum til relevans. I stedet for å samle «mest mulig» materiale, arbeider bibliotekene mer målrettet med å bygge samlinger som er representative, faktisk i bruk og tydelig knyttet til institusjonens samfunnsoppdrag. Det innebærer strengere prioriteringer: Man vurderer hva som faktisk brukes, hva som bør bevares for framtiden, og hva som er for kostbart å opprettholde.

Brakerstyrte modeller og behovsbasert innkjøp

Samlingsutviklingen blir stadig mer brukerorientert. I stedet for at biblioteket alene definerer hva som skal anskaffes, involveres brukerne i større grad. Der bibliotekene tidligere kjøpte inn store mengder litteratur basert på forventet fremtidig behov, går utviklingen nå mot behovsstyrte modeller.

Ordninger som *Demand Driven Acquisition* (DDA) og *Evidence Based Acquisition* (EBA) innebærer at biblioteket først betaler for en ressurs n r faktisk bruk viser at den er etterspurt. Dette gir en mer dynamisk samlingsutvikling. Bibliotekene må derfor formulere tydelige prinsipper for hvordan slike modeller brukes, hvilke fagområder de eger seg for, og hvordan man sikrer balansen mellom kortsiktige behov og langsiktig faglig bredde.

Digital forvaltning og åpen forskning

Det er en sterk bevegelse mot åpen tilgang (*Open Access*) og åpne lisenser som sikrer at vitenskapelige ressurser blir tilgjengeliggj rt for offentligheten som en felles ressurs. Digitaliseringen påvirker samlingspolitikken fundamentalt; samlingene er i dag hybride og består av både fysiske objekter, digitalt fødte ressurser og digitalisert materiale.

Dette krever klare strategier for langtidsbevaring, bruk av åpne formater og sikring av dataflyt på tvers av systemer (interoperabilitet). Mange bibliotek arbeider etter en «digital first»-tankegang der det er hensiktsmessig, noe som stiller store krav til teknisk infrastruktur og strategisk planlegging.

Balansen mellom elektronisk tilgj ngelighet og dyplesing

Samtidig viser nyere forskning, f.eks. ved Nasjonalt lesesenter i Universitetet i Stavanger, at mange studenter opplever utfordringer med dyplesing av lengre, kompliserte tekster på skj rm. Manglende lesestrategier og konsentrasjonsvansker fører ofte til skumlesing eller bruk av digitale oppsummeringer. Siden lesing på skj rm kan svekke leseforståelsen, må bibliotekene balansere kravet om digital tilgj ngelighet mot behovet for fysisk materiale (Mangen, 2008; Clinton, 2019; Holsey Foss, 2026).

Mange biblioteker beveger seg nå mot en mer nyansert tilnærming der kjernepensum og tekster for lineær lesing i større grad tilbys på papir. Samtidig prioriteres e-bøker uten DRM-begrensninger, slik at digitale tekster lettere kan annoteres og deles og skrives ut ved behov for dyplesing.

Biblioteket som forvalter av institusjonens egen kunnskap

Et annet viktig trekk er at universitetsbibliotekene har fått en tydeligere rolle i forvaltningen av institusjonens egen kunnskapsproduksjon. De drifter i økende grad institusjonelle arkiv, som *Nasjonalt vitenarkiv*, der vitenskapelige artikler, avhandlinger og masteroppgaver gjøres tilgjengelige.

Mange bibliotek har også ansvar for rådgivning knyttet til forskningsdata – fra planlegging og dokumentasjon til lagring og deling.

Bærekraftig bevaring og strategisk samarbeid

Bevaring av store samlinger har et betydelig klimaavtrykk gjennom bygg, energi og transport. Dette reiser spørsmål om «evig bevaring» av alt materiale er bærekraftig. Samtidig har krig og kriser, som i Ukraina, aktualisert bibliotekets rolle som forvalter av menneskehetens felles minne.

For å møte disse utfordringene inngår bibliotekene tettere samarbeid om fellesforvaltning av ressurser. Et eksempel er BOTT-bibliotekene (Bergen, Oslo, Trondheim og Tromsø), som i 2025 starter et omfattende samarbeid om felles samlingsforvaltning.

Kunstig intelligens

Universitetsbiblioteket arbeider aktivt for å innpasse ny teknologi, nye trender og nye undervisnings- og læringsformer i vår infrastruktur og i tilretteleggingen for forskning og undervisning. Bruk av KI er relevant i mange av Universitetsbibliotekets tjenester og funksjoner.

Universitetsbiblioteket jobber med ulike verktøy for å automatisere, effektivisere og kvalitetssikre ulike arbeidsflyter og oppgaver internt på UB, spesielt innen metadataproduksjon og samlingsarbeid. UB har tilgang til/forvalter mange datakilder som, der opphavsrett og bruksvilkår via lisenser tillater dette, kan brukes til input til KI verktøy, f.eks. publikasjoner, forskningsdata, samlingene med mer. Det gjør at vi kan være en attraktiv samarbeidspartner.

Infrastruktur og fellesløsninger

I dag ser man på infrastruktur som både ramme og verktøy for samlingsutvikling. Samlingsutvikling handler derfor ikke bare om *hva* man kjøper inn eller tar vare på, men *hvilke systemer* man har for å registrere, gjenfinne, vise fram og bevare samlingene. Metadata er i praksis en del av infrastrukturen, og helt avgjørende for samlingsutvikling.

I UH-sektoren er en betydelig del av infrastrukturen organisert som nasjonale eller felles løsninger. Dette gjelder blant annet:

- konsortieavtaler og felleslisensiering av e-ressurser
- nasjonale eller felles biblioteksystemer
- nasjonale publiserings- og arkivplattformer
- formelle samarbeid om samlingsforvaltning
- samarbeid om spesialsamlinger

Samlingsutvikling må dermed planlegges i sammenheng med slike fellesløsninger. Det innebærer å avklare arbeidsdeling mellom lokale og nasjonale nivå, samt å utnytte nasjonale infrastrukturer som del av bibliotekets samlede samlingstilbud.

Oppsummert

Oppsummert blir samlingspolitikk og samlingsplan dermed en balansegang mellom tilgjengelighet, bevaring, økonomi, juridiske rammer, teknologiske muligheter og etiske hensyn – der målet ikke lenger er å eie alt, men å bevare og tilgjengeliggjøre det som er mest vesentlig for kunnskap, kultur og demokrati.

Universitetsbibliotekets strategi og satsninger på samlingsfeltet

Universitetsbibliotekets samfunnsoppdrag er å forvalte, organisere og tilgjengeliggjøre kunnskap for å støtte forskning, utdanning og formidling som er relevant for den faglige virksomheten ved UiO og OUS..

I Universitetsbibliotekets Strategi 2030 (<https://www.ub.uio.no/om/strategi-plan-rapport/universitetsbiblioteket-strategi2030.pdf>) står det blant annet følgende om samlinger:

«Samlinger som begrep er i forandring. Ytre drivere nasjonalt og internasjonalt i kombinasjon med ny informasjonsteknologi påvirker samlingsarbeidet og tilgangen til kunnskapsressurser. I økende grad gis tilgang til informasjon gjennom digital infrastruktur. Som del av en fysisk infrastruktur anerkjenner vi det trykte materialets verdi for å kunne forvalte vår kulturarv. UB skal ha en differensiert forvaltning av ulike deler av samlingene, i tett samarbeid med fagmiljøene og tilpasset brukernes behov. Tverrfaglige satsninger, teknologiske muligheter og verktøy, vitenskapelig kommunikasjon og endring i publiseringsmønstre skaper etterspørsel etter nye typer tjenester. UB vil derfor videreutvikle et sterkt partnerskap med UiOs fakulteter, museer, Oslo Universitetssykehus (OUS) og andre enheter,

og utgjøre en synlig og relevant aktør i forskning og i forskningsstøtten på UiO. UB skal aktivt søke samarbeid om nasjonale og internasjonale løsninger og infrastruktur.»

Universitetsbibliotekets strategiske mål og ambisjoner innenfor samlinger i Strategi 2030 gjengis i sin helhet her:

Mål:

UB skal sørge for tilgang til og forvalte ulike typer samlinger som er relevante for UiOs faglige virksomhet.

Beskrivelse:

UBs perspektiv i forvaltning av informasjon spenner over fortid, nåtid og fremtid. Vi er i en tid med store endringer i det vitenskapelig publiserings- og informasjonslandskapet. Det vil påvirke hvordan vi definerer og arbeider med samlinger. Våre systemer for kunnskapsorganisering, gjenfinning og bruk av metadata skal ha et presisjonsnivå som er tilstrekkelig for å ivareta brukerens opplevelse av UB som en effektiv inngang til kunnskapsuniverset. Kunstig intelligens, automatiserte prosesser og andre relevante verktøy og metoder skal anvendes for å effektivisere metadataproduksjon, gjenfinning og presentasjon av treffliste. UB har unike samlinger og er en betydelig forvalter av den vitenskapelige kulturarven. Kulturarven er viktig, også i den digitale delingskulturen. UB skal derfor arbeide med formidling av vitenskap og forskning gjennom digitalisering av denne. Innen digital humaniora er det et stort potensial for samarbeid innen digitalisering, lagring, bevaring og tilgjengeliggjøring av samlinger.

Ambisjoner

- UB skal involvere brukere i arbeidet med kjøp av litteratur og tilganger, og forvalte våre samlinger strategisk.*
- UB skal samarbeide nasjonalt og internasjonalt for å sikre bærekraftige finansieringsmodeller og systemer for varig tilgang til informasjonsressurser.*
- UB skal forbedre sine systemer for metadata og gjenfinning, og brukerens opplevelse av dem.*
- UB skal digitalisere unike deler av samlingene og gjøre dem tilgjengelige i den digitale delingskulturen.*
- UB skal ha en tydelig rolle i arbeidet med åpen forskning, spesielt med hensyn til publisering, tilgjengeliggjøring og deling av forskning.*

Universitetsbibliotekets samlinger omfatter alle materialtyper, herunder trykt materiale, elektroniske tekster og publikasjoner, institusjonelle og lokale publikasjoner, forskningsdata og tilhørende materiale, digitalt fødte og hybride objekter, specialsamlinger og kulturhistorisk materiale, undervisnings- og studiestøttmateriale, audiovisuelt og annet ikke-tekstlig materiale, ulike typer verktøy og «tjenestemateriale» som databaser og plattformer, samt enkelte fysiske gjenstander i randsonen mot museer og laboratorier.

Forslag til videre prosess

Mai: Etter diskusjon i ledergruppen foreslår koordineringsgruppen å dele utkastet i utvidet ledergruppe for innspill.

Juni: Dokumentet legges fram for Bibliotekstyret for diskusjon. Samme dokument legges fram for IDF som informasjonssak. Alle ansatte får anledning til å melde inn synspunkter via nettskjema.

August: Innspillene vil bearbeides av koordineringsgruppen og legges frem for utvidet ledergruppe og deretter UBs ledergruppe.

September: Endelig forslag til samlingspolitikk vil så bli en sak i bibliotekstyret for vedtak.

Etter at overordnet samlingspolitikk er vedtatt av Bibliotekstyret vil arbeidet konkretiseres med samlingsplaner. I vedlegget beskrives eksempler på samlingsplaner.

Prosess for utarbeidelse av samlingsplaner vil fastsettes senere.

Referanser

Burman, L. (2024). *Meningen med ett universitetsbibliotek: Andra upplagan med ett nyskrivet efterord*. Acta Universitatis Upsaliensis.

Samlingsforvaltning i endring (2025) [Prosjektrapport_Samlingsforvaltning_i_endring.pdf](#)

UiO. Universitetsbiblioteket. (2013). Samlingspolitikk for Universitetsbiblioteket i Oslo. <https://www.ub.uio.no/om/strategi-plan-rapport/samlingspolitikk.html>

UiO. Universitetsbiblioteket. Strategi 2030. <https://www.ub.uio.no/om/strategi-plan-rapport/universitetsbiblioteket-strategi2030.pdf>

Gregory. (2019). *Collection development and management for 21st century library collections : an introduction* (Second edition.). ALA Neal-Schuman

Evans, & Saponaro, M. Z. (2012). *Collection management basics* (6th ed.). Libraries Unlimited

Mangen. A. (2008) Hypertext fiction reading: Haptics and immersion, *Journal* 31(4):404 – 419

Clinton. V. (2019). Reading from paper compared to screens: A systematic review and meta-analysis, *Journal of Research in Reading*, 42(2): 288– 325

Holsey Foss, V. (2026). *The Medium Effect: Comparing VET students' reading comprehension and attention during reading on paper and screen* [Doktorgradsavhandling, Universitetet i Stavanger]. NVA. <https://hdl.handle.net/11250/5522951>

Vedlegg 1

Vedlegg 1: Et forslag til hva en samlingsplan bør inneholde, utviklet av ledelsen i Avdeling for samlinger og systemer i januar 2026, basert på forskningslitteratur (se referanseliste).

En skriftlig samlingsplan bør ha følgende innhold

- Angi hva samlingsplanen omfatter og ikke omfatter, inklusiv nødvendige definisjoner
- Hensikten med og målene for samlingspolitikken
 - Just-in-case vs just-in-time

- Endringene mot åpen forskning
- Bevaringsverdig
- Hensikten/målet med dokumentet (samlingsplanen)
 - Eks: Kommunikasjon rettet mot egne ansatte, vitenskapelig og administrativt ansatte, studenter, andre brukergrupper og eksternt mot andre bibliotek og institusjoner
 - Støtte studenters informasjonsbehov i studieøyemed, ansattes forskning og eventuelt andre behov (for eksempel en viss grad av fritidslesing)
- Definere hovedmålgruppene
 - Ansatte, forskere, studenter er opplagte grupper, men det kan også være andre brukergrupper for biblioteket (elever fra videregående skoler, forskere utenfor universitetet ...)
- Grunnlags-/bakgrunnsdata
 - Demografisk analyse av brukergruppene, inklusiv geografisk spredning
 - Eventuell kunnskap om brukergruppene/brukerbehovene innhentet fra brukeranalyser
 - En beskrivelse av relevante bibliotekstjenester på de ulike lokasjonene
 - En beskrivelse av eventuelle samarbeid med andre institusjoner/bibliotek etc.
- Ansvarlig enhet(er)
 - Hvor i organisasjonen ansvaret for samlingsutvikling ligger, forklar sammenhengen når/dersom ansvaret er spredt
 - Hvordan akademisk personale deltar i utviklingen av samlingene
 - Hvordan sluttbrukermedvirkning organiseres
- Finansiering
 - Her er det viktig å få med alle kilder, ikke bare grunnbevilgningen
 - Dreiningen mot åpen forskning og konsekvenser for budsjettet
- Utvalgs- og evalueringskriterier
 - Brukerbehov og -ønsker (data fra brukerundersøkelser, bruks- og utlånstall, fjernlån og innlån)
 - Andre biblioteks samlinger (for visse områder kan biblioteket muligens støtte seg til disse framfor å anskaffe selv)
 - Kjente hull i samlingen som bør tettes
 - Samlingenes aktualitet
 - Must have (forfatterskap/sjangre etc.)
 - Bevaringsverdig
- Analyse av emner/fagområder og dekningsnivå

- Analyse av dagens situasjon og angivelse av ønsket status på samlingene (omløpshastighet, fagets egenart m.m.). Her finnes det flere mulige metoder
 - Dekningsnivå på fagområder: Grunnleggende, avansert, forskningsfront f.eks.
- Dokumenttyper og -formater
 - Hvilke typer/formater, begrunnelser for valg eller bortfall av typer/formater
Eksempler: bøker, populærvitenskap, fritidslesing, løpende ressurser, CD-er, DVD-er, pensum, doktoravhandlinger fra andre institusjoner, AV-media, spill, realia etc. En særskilt diskusjon om inkludering av webressurser vil være nyttig.
 - Også diskusjon kriterier for valg av trykt/elektronisk form.
 - Hvilke språk som skal inkluderes, kan også komme inn her
- Anskaffelser og lisensiering
 - Eie eller abonnere/leie
 - Tilgangsmodeller
 - Pakkekjøp/enkeltkjøp må gjerne også inkluderes
 - Digitalisering
 - Konsortier, BOTT m.m.
- Fornyelser oppsigelser
 - Rullerende gjennomgang
- Samlingsforvaltning og luking
 - Generelle retningslinjer og eventuelle evalueringskriterier. Det kan eventuelt kan det lages egne underdokumenter som i mer detalj gir retningslinjer for luking/magasinerings/kassering
 - BOTT-samarbeidet
 - Rullerende gjennomganger
- Uregistrerte samlinger / kjente restanser
- Gavepolitikk
 - Hvilke kriterier gjelder for opptak av gaver i samlingen?
- Erstatning av tapt materiale
 - Hvorvidt/i hvilken grad biblioteket erstatter tapte, mistede eller dokumenter i dårlig forfatning. Eventuelt gjenkjøp bør ses i lys av om det finnes annet/nyere materiale som kan erstatte dokumentet, etterspørselen etter et gitt dokument og hvorvidt dokumentet enkelt lar seg gjenskaffe
- Metadata, standarder
- Tilgjengelighet, universell utforming
 - Fysisk
 - Digitalt
 - Elektronisk
- Revisjon av dokumentet

- Hvordan og hvor ofte samlingspolitikken bør revideres. Ideelt sett bør alle endringer innlemmes når vedtaket er fattet, Det vil også være fornuftig å angi ansvaret for at (løpende) revisjon finner sted.

UTKAST